

翻訳

Història oral sobre l'ús del català i del castellà en l'educació primària a Catalunya durant el franquisme¹

Mei TAKEUCHI
Nagoya University of Foreign Studies

Resum

Aquest article tracta de la història oral sobre l'educació primària a Catalunya durant el franquisme, concretament sobre l'ús de les llengües catalana i castellana i dels sentiments que aquestes produïen en els alumnes. En aquella època, l'educació estava controlada per la ideologia del règim franquista, que incloïa l'ús del castellà com a l'única llengua d'instrucció permesa en l'educació durant tot el règim. Per tant, a les escoles de Catalunya no es podien donar classes ni de llengua catalana ni de cap altra matèria en català, tot i que durant la Segona República sí havia estat permesa l'educació bilingüe.

L'objectiu de l'article és analitzar algunes situacions lingüístiques en la vida escolar d'aquell moment històric a partir d'un seguit d'entrevistes realitzades a persones que van ser alumnes i mestres a Catalunya durant aquest període. Els entrevistats narren, per una banda, la repressió de l'ús de la seva llengua materna, el català, fins i tot en hores fora de classes, però també com en alguns casos s'usava el català amb diversos objectius, com per exemple, facilitar la comprensió dels continguts educatius o defensar la llengua catalana.

Paraules clau: història oral, Catalunya, franquisme, educació primària, llengües.

¹ Aquesta és una traducció al català del següent article publicat en japonès: 竹内めい (2022) 「フランコ独裁期のスペインのカタルーニャにおける言語(使用)についてのかたり」『ロマンス語研究』 vol. 55, pp. 21-30. La traducció ha estat feta per la mateixa autora i inclou algunes millores respecte a l'original.

1. Introducció²

Durant la Segona República, no solament el govern d'Espanya tenia competències en l'educació, també en tenia el govern de Catalunya. En aquella època, encara que l'assignatura de castellà era obligatòria, també s'hi podia impartir l'assignatura de català i aquest idioma es podia usar com a llengua d'instrucció. És a dir, es podia portar a terme una educació bilingüe en català i en castellà.

Durant el franquisme que seguí a la Guerra Civil, el govern va establir la política d'una sola Espanya. Per a això es va intentar realitzar una descatalanització de la societat de Catalunya que comportava la repressió la seva cultura, incloent la llengua. La ideologia del règim es va imposar en el camp de l'educació destruint els èxits educatius de la Segona República i formant la gent en un model uniforme. L'educació estava sota el control del govern: acomiadaven als professors que estaven contra el règim, enviaven els inspectors a les escoles, es censuraven els llibres de text, etc. Respecte a les llengües en l'educació, es va establir el castellà com a única llengua d'instrucció i no es podia continuar l'educació bilingüe de Catalunya. Es van prohibir, doncs, els dos usos que el català tenia a la Segona República.³ Durant els anys 50 van sorgir alguns moviments renovadors de l'educació que estaven contra el model educatiu del règim. Es van crear des de baix, per iniciativa d'alguns mestres i pares d'alumnes reprenent l'educació de la Segona República com a model. Un dels seus objectius era la defensa del català. Gràcies a aquests moviments es van establir noves escoles privades amb una ideologia diferent de la del règim. Això va ser possible a causa de la incapacitat del govern per solucionar la falta d'escoles, el control del govern sobre les escoles privades va acabar sent menys estricte.⁴

Els canvis en el camp de l'educació que van ocórrer en la transició de la Segona República al franquisme van ser impactants. En el cas de Catalunya, van incloure també canvis lingüístics. No obstant això, la situació real de l'ús quotidià de les llengües a les escoles no s'ha acabat de precisar amb detall.

2. Antecedents i objectius d'aquesta recerca

Marquès (1993) tracta de la situació real de l'educació primària a Catalunya durant el franquisme. Especialment indica la importància de la història oral en

² Fonts: De Puelles Benitez (2010) pp. 253-352. sobre la història d'educació des de la Segona República fins al franquisme; Marquès (1986) sobre l'educació a Catalunya durant la Segona República; Monés I Pujol-Busquets (1981) pp. 13-140. sobre l'educació a Catalunya durant el franquisme; González-Agàpito; Marquès i Sureda (1998) sobre els llibres de text durant el franquisme.

³ A part del bilingüisme les característiques de l'educació de la Segona República van ser coeducació, laïcisme, etc. El govern franquista, a més de limitació de llengües, va prohibir la coeducació i va obligar l'educació religiosa per destruir l'educació de la Segona República. De Puelles Benitez (2010) p.298.

⁴ Monés I Pujol-Busquets (2012).

estudis sobre escoles durant el franquisme. La seva recerca està concentrada en escoles primàries de la província de Girona durant el període de 1939 a 1957. Menciona que les entrevistes a mestres i alumnes d'aquella època assenyalen la complexitat i la diversitat de la vida escolar, les quals no es podien veure a través de materials escrits. Un exemple d'això és l'ús del català a l'escola: a través de les entrevistes s'aclareix que, en general, els mestres feien classes en castellà seguint les directrius del règim, però alguns d'ells usaven el català per donar prioritat a la comprensió dels alumnes. No obstant això, puntualitza que no l'usaven per resistència al model del govern, sinó per motius educatius.

L'estudi de Barbacil (2008) forma part d'un projecte que va realitzar l'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú per transmetre la seva història a les generacions futures. Aquest treball conté una col·lecció de testimonis de ciutadans que van cursar l'educació primària durant la Segona República i el franquisme. A la Segona República rebien classes en català com a llengua d'instrucció, en canvi durant el franquisme els varen imposar el castellà. Entre els testimonis del període franquista fins abans de la dècada dels seixanta, alguns relaten que tenien classes en castellà, però altres diuen que les feien en català, tot i que els llibres de text eren en castellà. Aquest treball menciona que des dels anys seixanta van sorgir moviments els objectius dels quals eren establir noves escoles on, entre altres coses, s'emprés el català com a llengua d'instrucció. Malgrat això, en revisar els testimonis, mancava informació sobre aquestes noves escoles.

Ambdós estudis són molt valuosos perquè ajuden a conèixer algunes característiques de la situació real de les escoles de llavors, però cal tenir en compte que, el seus objectius no eren analitzar detalladament el contingut de les entrevistes respecte a l'ús del català i del castellà en l'educació. El de Marquès (1993) era explicar la importància de la història oral; el de Barbacil (2008), transmetre els testimonis a les generacions futures. A través d'aquests estudis tampoc no es pot conèixer la vida escolar a les noves escoles sorgides dels moviments renovadors de l'educació ni de com aquestes podrien haver influït en l'ús del català i del castellà en àmbits escolars. Per aquestes raons, val la pena començar a explorar un tema que no està cobert per les recerques anteriors.

3. Metodologia

3.1. Forma de realitzar les entrevistes

Les entrevistes que s'analitzaran en aquest article són semi estructurades. Varen ser realitzades entre 2019 i 2020 amb el suport de dues associacions: Foreign Friends of Catalonia, grup ciutadà que treballa perquè els investigadors i els periodistes estrangers puguin comunicar-se amb els investigadors i els ciutadans de Catalunya, i RELLA (Associació de Mestres i Professorat Jubilats). Es van fer en castellà de forma presencial, telefònica i per videotrucades. Per conveniència de temps, una

persona va sol·licitar que se li enviessin les preguntes en forma escrita i les va respondre de la mateixa manera, però en català. Els entrevistats van ser alumnes o mestres de primària a Catalunya durant el franquisme. El tema principal de les entrevistes no va ser l'ús del català o del castellà en l'educació, sinó l'ensenyament del dibuix a aquestes escoles. No obstant això, s'hi van incloure preguntes sobre l'ús de llengües a classe per exemple: “En quina llengua feia classes vostè?” els entrevistats que van ser mestres, “En quina llengua feien classes els mestres?” els que van ser alumnes. Durant les entrevistes també van relatar moltes altres experiències sobre l'ús de les dues llengües per part de mestres i alumnes a classe, dins l'escola i a casa, el canvi del seu ús durant les visites d'inspectors a l'escola, o sobre els sentiments que els produïen aquestes situacions lingüístiques, entre altres coses.⁵ Més endavant, s'analitzen els testimonis relacionats amb l'ús de les dues llengües.

3.2. Perfil dels entrevistats

La taula 1 mostra el perfil dels entrevistats, són 21 persones dels dos sexes, la llengua materna de les quals és el català. Van ser alumnes de primària entre 1942 i 1982. Tots van ser alumnes de primària durant el franquisme i cinc d'ells van treballar com a mestres de primària durant aquesta època. A les columnes de “Experiència com a alumne/a” i de “Experiència com a mestre/a” es troba la informació dels anys en què van rebre l'educació primària o van treballar com a mestres, així com del tipus d'escola en la qual van estudiar o treballar. Sobre els tipus d'escola, “Pú” significa escoles públiques, “Pri” significa escoles privades, “Pri-Re” significa escoles privades religioses, i “N- Pri” significa noves escoles privades establertes pels moviments renovadors de l'educació.

Hi ha diferències en la quantitat d'anys d'educació primària rebuda pels entrevistats, això és degut a diversos factors, com per exemple si les autoritats educatives van canviar el nombre d'anys d'educació obligatòria i la seva divisió⁶. Alguns van tenir raons particulars per estudiar durant més o menys anys, com seu estat de salut; alguns altres recorden els seus anys de preescolar i de primària com un sol període de la seva vida, ja que van cursar els dos nivells a la mateixa escola.

⁵ Es va obtenir permís dels entrevistats per publicar els dos treballs.

⁶ En la “Ley de Enseñanza Primaria (1945)” l'educació obligatòria era des de 6 anys fins a 12 anys d'edat. En la “Ley General de Educación (1970)” era de 6 a 14. Egidio Gálvez (1994).

Taula 1 Perfil dels entrevistats

Número	Any de naixement	Sexe	Experiència com a alumne/a	Experiència com a mestre/a		
1	1936	Dona	1942-1946 1946-	Pri Pri- Re		
2	1938	Dona	1941-1952	Pri- Re	1975-	N- Pri
3	1939	Home	1945-1949	Pri- Re		
4	1941	Dona	1946-1950	Pri- Re		
5	1943	Home	1949-1957	Pri- Re	1961-1964 1964-1966 1966-1980	Pri- Re N- Pri N- Pri
6	1944	Home	1950-1958	Pú		
7	1945	Dona	1951-1959	Pri- Re		
8	1947	Home	1952-1958	Pri- Re		
9	1948	Dona	1953-1958	Pú	1968-	N- Pri
10	1949	Home	1955-1963	Pri- Re		
11	1951	Dona	1950's-1960's	Pri- Re	1969-	N- Pri
12	1954	Home	1960-1966	Pri- Re	1970-	N- Pri
13	1956	Dona	1966-1970	N- Pri		
14	1959	Home	1964-1966 1966-1969	N- Pri Pú		
15	1960	Dona	1966-1970 1970-1974	Pú N- Pri		
16	1960	Dona	1966-1970 1970-1974	Pri- Re N- Pri		
17	1962	Dona	1965-1970 1970-1976	Pri- Re N- Pri		
18	1963	Home	1968-1977	Pú		
19	1963	Dona	1968-1976	Pú		
20	1966	Dona	1972-1980	Pú		
21	1968	Dona	1974-1982	Pú		

4. Resultats

De les entrevistes a 21 persones es van extreure 77 testimonis relacionats amb l'ús del català i del castellà. Depenent del seu contingut, es van classificar en cinc categories amb 16 subcategories com es mostra a la taula 2.

Taula 2 Categories i subcategories

Categories	Subcategories
1. Superioritat del castellà	1-1. Castellà com a llengua d'instrucció
	1-2. Llibres de text i exàmens només en castellà
	1-3. Ús del castellà entre alumnes fora d'hores de classe
	1-4. Control pels inspectors
2. Negació del català	2-1. Prohibició feta pels mestres als alumnes respecte a l'ús del català a classe
	2-2. Prohibició feta pels mestres als alumnes respecte a l'ús del català fora d'hores de classe
	2-3. Ocultació (realitzada pels mestres) de l'ús del català durant visites d'inspectors
3. Ús del català malgrat la prohibició	3-1. Ús del català entre alumnes fora d'hores de classe
	3-2. Ús del català entre alumnes i mestres fora d'hores de classe
	3-3. Ús del català a classe per facilitar la comprensió dels alumnes
	3-4. Català com a llengua d'instrucció a algunes escoles
4. Sentiments quan eren alumnes	4-1. Acceptació de l'obligatorietat del castellà a l'escola
	4-2. Inconveniència d'expressió per l'obligatorietat del castellà a l'escola
5. Sentiments posteriors a la seva educació primària	5-1. Consciència sobre la privació d'educació primària en català
	5-2. Descontent per prohibició del català a l'escola
	5-3. Consciència sobre el baix estatus que se li atorgava al català durant el franquisme

A continuació, s'explicaran les categories en relació amb els testimonis. Les categories es marcaran amb [] i les subcategories, amb { }. Els testimonis es presentaran entre cometes assenyalant de qui és amb els números de la taula 1. En els testimonis citats tots parlen de la seva experiència com a alumnes, excepte en els casos en què s'indica "Com a mestre/a". En alguns testimonis es van afegir explicacions entre parèntesis quan hi ha paraules omeses, però mencionades anteriorment.

[1. Superioritat del castellà]

Aquesta categoria indica que a l'escola s'usava prioritàriament el castellà. Està vinculada amb la categoria [2. Negació del català]. Inclou quatre subcategories.

En la subcategoria {1-1. Castellà com a llengua d'instrucció}, els entrevistats van relatar que els mestres i els alumnes usaven el castellà a classe, alguns ho van contrastar amb l'ús del català fora d'hores de classe, és a dir durant el descans a l'escola, o a casa.

Entrevista 6

Entrevistadora: “¿Los maestros daban todas las clases en castellano?”

Entrevistat: “Sí. [...] Todos (los profesores) eran de España (fuera de Cataluña).”

Entrevistada 19:

“Hablabamos en catalán en casa y en el pueblo, con amigos y amigas, pero en la escuela estudiábamos todo en castellano.”

Altres entrevistats van comentar que a les seves escoles es feien classes en català, malgrat això, en aquests casos també es complien les condicions de la categoria [1. Superioritat del castellà] perquè els materials educatius estaven escrits només en castellà. Aquests relats formen la subcategoria {1-2. Llibres de text i exàmens només en català}.

Entrevistat 13:

“Hablabamos en catalán y todo hacíamos en catalán en las clases, pero los exámenes y todo esto, sí, ya se tenía que hacer en castellano. Era obligatorio. [...] Los libros de texto estaban en castellano, todos. Y los exámenes, en castellano.”

Alguns entrevistats van relatar l'ús del castellà dins l'escola, fins i tot fora d'hores de classe. D'acord amb ells, el castellà era la llengua comuna entre els alumnes catalans i els alumnes que havien emigrat a Catalunya des d'altres parts d'Espanya, els quals eren nombrosos. No hi havia cursos de català per als alumnes immigrants, per això el castellà era l'única manera de comunicar-se amb ells. Aquests relats entren en una tercera subcategoria: {1-3. Ús del castellà entre alumnes fora d'hores de classe}.

Entrevistada 21:

“(Las familias de mis compañeros de escuela) Eran familias castellano-hablantes porque venían de fuera (de Cataluña) y sus hijos también hablaban castellano porque en la escuela no se aprendía catalán. Entonces como la televisión, todo era en castellano, ellos hablaban castellano. Y los poquitos que éramos catalanes hablabamos castellano también.”

En la subcategoria {1-4. Control pels inspectors}, s'agrupen testimonis en què s'assenyala que existien visites d'inspectors a les escoles i que durant aquestes visites, no hi havia interès, per part dels inspectors, en totes les assignatures en general, sinó que es donava importància sols a algunes, per exemple l'assignatura de castellà.

Entrevistada 9 com a mestra:

“Cuando venían los inspectores, el dibujo nunca lo miraban porque con el dibujo no pasaba nada. ¿Entiendes? No había conflicto. Miraban cuántas horas hacían el castellano o qué tipo de libro de historia se utilizaba, si era políticamente pensado desde España o desde Cataluña.”

[2. Negació del català]

Aquesta categoria implica la prohibició de parlar el català a classe i la repressió en cas de no obeir-la. Està íntimament relacionada amb la categoria anterior, [1. Superioritat del castellà], perquè freqüentment les característiques de les dues categories es presenten en el mateix testimoni. No obstant això, no sempre és així, a vegades els testimonis d'aquesta categoria contrasten amb els de la categoria següent, [3. Ús del català malgrat la prohibició]. La categoria [2. Negació del català] té tres subcategories.

Els testimonis d'alguns entrevistats que entren en la subcategoria {1-1. Castellà com a llengua d'instrucció} també relaten que els mestres prohibien l'ús del català a l'escola, a vegades arribaven fins i tot a emprar la violència física. Aquests testimonis de repressió conformen la subcategoria {2-1. Prohibició feta pels mestres als alumnes respecte a l'ús del català a classe}.

Entrevistat 3:

“Casi todos hablaban en castellano, que si te oían hablar en catalán, te castigaban.”

Segons alguns testimonis, la prohibició del català no solament es limitava a l'hora de classe, sinó que s'estenia a l'hora del pati. Per aquesta raó formen la subcategoria {2-2. Prohibició feta pels mestres als alumnes respecte a l'ús del català fora d'hores de classe}.

Entrevistada 11:

“El catalán era prohibidísimo, incluso cuando salíamos a jugar, a la hora del juego, digamos, tampoco podíamos hablar en catalán, o sea, te venía por detrás la monja, te daba un golpe en la cabeza y te decía: ¡Habla en cristiano!”

L'expressió *Habla en cristiano* amb el temps va arribar a significar “Habla en castellano”⁷.

Entre els testimonis es pot veure que, depenent de l'escola, hi havia diferents graus de tolerància sobre l'ús del català, però això no era una política oficial de les escoles, al contrari, s'intentava ocultar aquesta realitat, per exemple, durant les visites dels inspectors implicant els alumnes en l'ocultació. Aquests testimonis entren en la subcategoria {2-3. Ocultació (realitzada pels mestres) de l'ús del català durant visites d'inspectors}.

Entrevistada 9:

“Cuando venían los inspectores franquistas, cambiábamos los dibujos y todo lo que teníamos colgado en la pared y poníamos cosas clásicas. Poníamos escritos en castellano porque hacíamos las clases en catalán, que estaba prohibido. Es decir que, siempre esa escuela jugó como una doble (vida).”

Entrevistada 7:

“Según ellos (los maestros), no podíamos hablar en catalán, pero se hablaba en catalán. Nada más que cuando venían los inspectores, todo mundo quieto (callado) y así ya está.”

[3. Ús del català malgrat la prohibició]

Aquesta categoria està formada per quatre subcategories i és contrastant amb la categoria anterior, [2. Negació del català].

D'una banda, hi ha relats que formen part de la subcategoria {1-3. Ús del castellà entre alumnes fora d'hores de classe} i la subcategoria {2-2. Prohibició feta pels mestres als alumnes respecte a l'ús del català fora d'hores de classe}. D'altra banda, també hi ha els que van relatar que es permetia l'ús del català a l'escola durant els descansos. Això també incloïa a alumnes immigrants d'altres parts d'Espanya que van aprendre a comunicar-se en català per interactuar amb els nois catalans en hores de descans. Aquests relats formen la subcategoria {3-1. Ús del català entre alumnes fora d'hores de classe}.

Entrevistat 5:

“En esta escuela permitían, fuera de las clases, hablar en catalán, lo que no pasaba en la mayoría de las escuelas de aquella época.”

⁷ Sobre la història de canvis de significat de la frase, vid. LLORENTE, Analía. (2018). “A mí háblame en cristiano: de dónde viene la expresión qué tiene que ver con el español”. *BBC News Mundo*. 2018.12.26. [<https://www.bbc.com/mundo/noticias-46529955>] (Accedit el 12 de maig, 2021)

Entrevistat 18:

“Hubo unas poblaciones llegadas de Andalucía, muchos niños que llegaban nuevos cada curso. [...] Los niños que éramos de cultura catalana quedamos en un grupo y en el otro grupo más nuevo entraron todos estos chicos de fuera, pero aunque éramos de culturas tan distintas, evidentemente había siempre una distancia con la lengua, pero tampoco ocasionaba grandes problemas. [...] la mayoría de niños de origen andaluz, la mayoría entendían el catalán y hablaban y nos integrábamos en el juego normalmente.”

D'acord amb alguns relats, l'ús del català fora d'hores de classe no es limitava als alumnes, també s'inclouïen als mestres. Aquests relats entren en la subcategoria {3-2. Ús del català entre alumnes i mestres fora d'hores de classe}.

Entrevista 4

Entrevistadora: “¿Los maestros daban la clase en castellano?”

Entrevistada: “Sí, pero, si eran catalanes, lo que no era la clase, hablaban en catalán. En Barcelona era más duro, pero en las ciudades pequeñas no, no cambiaba el trato de cada día (fuera de la escuela y dentro de ella).”

La tercera subcategoria és {3-3. Ús del català a classe per facilitar la comprensió dels alumnes}. En la qual s'inclouen els relats sobre mestres que feien classe fonamentalment en castellà, però per desenvolupar les classes sense problemes de comprensió i per estalviar temps, usaven a vegades el català, llengua materna dels alumnes.

Entrevistada 1:

“La directora nos hacía hablar en castellano, pero hacía unas catalanadas que mezclaba el catalán y el castellano constantemente.”

Entrevistat 18:

“La lengua vehicular impuesta era el castellano, pero cuando se tenían que dirigir, los maestros, de manera rápida al alumno o de manera informal, se hacía en catalán.”

Si bé el règim imposava el castellà com en la subcategoria: {1-1. Castellà com a llengua d'instrucció}, també hi ha testimonis en els quals es diu que a algunes escoles s'usava el català com a llengua d'instrucció. Aquests relats formen la subcategoria {3-4. Català com a llengua d'instrucció a algunes escoles}. No obstant això, tant en els relats de {1-1} com en els de {3-4} a les escoles no existia l'ensenyament del català.

Entrevista 9

Entrevistadora: ¿Tu escuela era como una excepción?

Entrevistada: “Sí, [...] Las clases eran en catalán [...] y los profesores eran

catalanes, [...] Durante el franquismo, los profesores catalanes los mandaban a España (fuera de Cataluña) y traían profesores de España (de fuera de Cataluña) a dar clases en las escuelas públicas de Cataluña para “españolizar” a los niños catalanes. [...] pero en mi escuela no. [...] Hasta los setenta, había el privilegio de que el director podía escoger el profesor que él quería, en este régimen de escuela municipal.”

Entrevista 5. Com a mestre de una escola cooperativa.

Entrevistado: “Estas escuelas (cooperativas) se crearon para defender la lengua catalana. [...]”

Entrevistadora: “¿Era legal?”

Entrevistado: “No, no, no era legal.”⁸

Entrevistada 16:

“En esta escuela siempre se hablaba en catalán, siempre, siempre, siempre. [...] Sin embargo, a la hora de escribir, teníamos que escribirlo todo en castellano.”

[4. Sentiments quan eren alumnes]

Aquesta categoria descriu què sentien els entrevistats quan eren alumnes sobre l'ús de les llengües a l'escola. Tot i que en els testimonis s'observen diferències de grau, a tots se'ls imposava l'ús del castellà a l'escola. Respecte a aquest fet, els entrevistats van expressar el que sentien quan eren alumnes. Es compon de dues subcategories.

La primera està formada per alumnes que sentien la separació de l'ús del castellà a l'escola i l'ús del català a casa com una cosa normal. Aquests relats entren en la subcategoria {4-1. Acceptació de l'obligatorietat del castellà a l'escola}.

Entrevistada 1:

“En la escuela, procurábamos hablar en castellano, porque las monjas sí que nos decían: “En castellano, niñas, en castellano” [...] pero no, no me marcó mucho.”

Entrevista 8

Entrevistadora: “¿Qué sentías acerca de tener que hablar en castellano en la escuela si en casa hablabas catalán?”

Entrevistat: “Lo asumía como una cosa absolutamente normal porque los niños

⁸ Les escoles cooperatives van ser establertes pels moviments renovadors de l'educació. En l'entrevista s'explica que, depenent de l'escola, va haver-hi diferents fundadors: mestres, pares d'alumnes, els dos grups, pedagogs, etc. L'escola on va treballar aquest entrevistat va ser establerta per pares d'alumnes.

se acostumbran a todo. Esto es como entrar a la cárcel, el primer día todo te parece raro, pero al cabo de tres días parece que todo está bien. [...] La naturaleza humana tiene una gran capacidad de adaptación, y los niños más que todos.”

No obstant això, també es relata sentiments negatius com per exemple confusió per la mescla de les dues llengües. Aquests relats entren en la subcategoria {4-2. Inconveniència d'expressió per l'obligatorietat del castellà a l'escola}.

Entrevistada 17:

“A veces tengo la sensación de que esta mezcla de catalán-castellano, o sea que no he podido aprender bien, bien mi lengua. Porque era como tenía libros en castellano y aprendía las faltas de ortografía en castellano, luego me pasaba el verano leyendo en catalán, sabes, como un poco mezcla todo, un poco raro [...] Habría sido más lógico estudiar unas asignaturas íntegramente en catalán y el castellano, estudiarlo también me parece muy bien.”

[5. Sentiments posteriors a la seva educació primària]

Aquesta categoria indica com se sentien els entrevistats sobre l'ús de les llengües a l'escola després d'acabar l'educació primària, o com s'hi senten avui dia. Tres subcategories componen aquesta categoria.

La primera és {5-1. Consciència sobre la privació d'educació primària en català}. Es tracta de relats en els quals els entrevistats narren que quan eren alumnes no notaven que no estaven rebent educació bàsica en la seva llengua materna, per exemple: matemàtiques, gramàtica, etc., però amb el temps se'n van adonar.

Entrevistada 7:

“Cuando ya tenías 19, 20 años, pensabas: “¿Por qué no sé escribir en catalán? Entonces te planteas ¿por qué no te han enseñado catalán? Pero te planteabas esto cuando ya eras mayor, no cuando ibas al colegio porque lo normal era todo en castellano, te enseñaban la gramática castellana y no se hablaba de gramática catalana. [...] Incluso aprendías palabras catalanas cuando eras mayor, porque el catalán tenía muchas palabras que entonces (en la primaria) ni las conocíamos.”

Entrevistada 19:

“Cuando fui al instituto, noté que tenía algunas lagunas a nivel de estudio, [...] No sabía escribir en catalán, ni había leído libros en catalán nunca. En el instituto lo descubrí, y aprendí allí. Todo esto te genera una reacción de enfado”.

En la subcategoria {5-2. Descontent per prohibició del català a l'escola} alguns entrevistats expliquen que, des que eren alumnes, sentien descontentament per la

prohibició de la seva llengua materna a diferència dels testimonis de la subcategoria {5-1. Consciència sobre la privació d'educació primària en català}.

Entrevistada 11:

“Era un sentimiento de identidad. [...] No te dejan hacer una cosa que es muy tuya. [...] Que te digan: “¡No hables tu lengua!” Es muy grave esto. Yo tenía una sensación de represión horrible. [...] Es una sensación muy desagradable, muy desagradable que te queda ¡eh!, te queda.”

Entrevistada 21:

“Cuando nací [...], me pudieron inscribir como “Roser”, que era algo muy raro porque realmente no te dejaban, estaba prohibido. [...] Cuando fui al colegio, claro, en el colegio era todo era en castellano. Y entonces cuando me daban las notas, en las notas el nombre que ponían era “Rosario”. Y mi padre lo tenía que tachar y poner “Roser” porque yo no consto en ningún sitio como “Rosario” legalmente. Y tengo todas las notas de mi vida escolar, en ese colegio, todas tachadas con el nombre de “Rosario”. ¡No podían concebir que yo tuviera un nombre catalán! Entonces ese nombre “Rosario”, no lo soporto, yo lo odio, porque yo decía: “Si yo no me llamo Rosario”, y ellos decían: “Sí. No puedes llamarte “Roser”, tú te llamas “Rosario” porque es catalán tu nombre.”. Entonces, eso sí que recuerdo que todo mi paso por esa escuela, tenía que reivindicar mi nombre cada vez.

Entrevistada 2:

“Es produïa la incongruència que jo a casa parlava una llengua que no és podia usar en públic, ni estudiar, ni aprendre a escriure o llegir, ni cantar i que a més era menyspreada habitualment.”

En la subcategoria {5-3. Consciència sobre el baix estatus que se li atorgava al català durant el franquisme}. Els entrevistats refereixen que quan eren alumnes no notaven que a la llengua catalana se li donava un baix status social, però se'n van adonar després d'acabar l'educació primària.

Entrevistat 8:

“En mi casa se hablaba catalán, [...] podía imaginar que el catalán, fuera de casa, no se hablaba, pues, porque no estaba bien visto, porque no se podía o porque había quien entendía que no se tenía que hablar catalán. Pero eso ya cuando era mayor.”

Entrevistada 11:

“Había muchas familias que hablaban en español, que eran catalanes y hablaban en español porque, en aquel momento, quedaba mejor, era como más fino, como más, digamos, quedaba mejor a nivel social hablar el castellano. Muchísimas familias, sobre todo, las clases altas. Hablar en catalán no quedaba bien.”

5. Anàlisi

La imatge 1 mostra la relació entre les categories, que es van explicar detalladament en el punt “4. Resultats”. En la vida escolar real existien les condicions de la categoria [1. Superioritat del castellà] i de la [2. Negació del català], però, al mateix temps hi havia algunes escoles amb condicions de la categoria [3. Ús del català malgrat la prohibició].

El règim va imposar el castellà com a llengua d'instrucció i en la vida real les escoles seguien aquesta exigència del govern. A classe, mestres i alumnes usaven el castellà, si els alumnes parlaven en català, els mestres els repreien. A algunes escoles, tot i que les classes es feien en castellà, a vegades s'usava el català perquè els alumnes poguessin entendre més fàcilment la classe. En canvi, a altres escoles s'usava el català com a llengua d'instrucció, malgrat això, els llibres de text i els exàmens hi estaven escrits només en castellà.

A algunes escoles, els alumnes es comunicaven en castellà fins i tot fora d'hores de classe, per exemple, en hores de descans. Si per alguna raó algú parlava en català, els mestres l'amonestaven. En canvi, a altres escoles, durant el descans, estava permès l'ús del català entre alumnes, o entre aquests i els mestres.

El català s'usava en la vida escolar perquè era la llengua materna dels alumnes, però durant visites d'inspectors s'ocultava aquesta pràctica. Durant les visites dels inspectors, hi havia algunes assignatures que tenien prioritats sobre altres. Una de les assignatures més controlades era la del castellà. Durant les inspeccions, els mestres intentaven evitar que els seus alumnes usessin el català per accident.

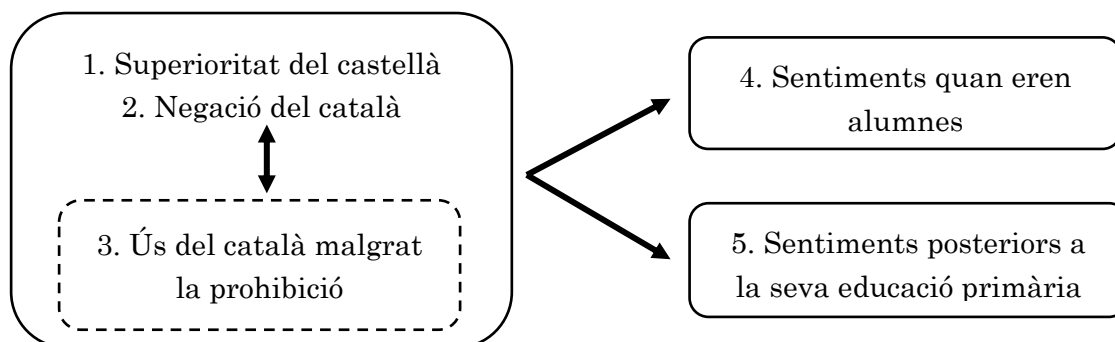
Respecte als sentiments dels entrevistats per la imposició del castellà en la seva educació primària, [4. Sentiments quan eren alumnes], quan eren alumnes, alguns acceptaven, com una cosa normal, una vida on parlaven en català a casa i en castellà a l'escola. En canvi, altres entrevistats sentien incomoditat.

D'altra banda, després d'anys d'haver-se graduat de la primària alguns entrevistats van expressar els seus sentiments respecte a haver-la cursat exclusivament en castellà. Entren en la categoria [5. Sentiments posteriors a la seva educació primària]. Es van adonar que no havien tingut educació en català i van començar a patir un descontent que persisteix fins avui en dia. També es va narrar el malestar que encara senten alguns per la prohibició de la seva llengua materna quan eren nens. Alguns van relatar que tenien problemes en llegir i escriure en català i que no podien aconseguir un bon nivell de català acadèmic. D'altra banda, alguns van aclarir que anys després d'haver-se graduat de primària van notar que hi havia una diferència d'estatus social entre el català i el castellà durant el franquisme.

Tot l'anterior ens suggereix que, malgrat que el període franquista va acabar fa dècades, encara es poden veure efectes de l'eliminació del català com a llengua d'instrucció i com a assignatura durant tots aquells anys. Aquests efectes

persisteixen en la ment de les persones que van estudiar la primària llavors. Això pot ser un punt de partida per realitzar recerques posteriors sobre els efectes en la societat actual de la prohibició del català durant el franquisme.

Imatge 1 Relació de les categories

Durant el franquisme el català estava oficialment exclòs com a llengua d'instrucció i com a assignatura, però, a través de les entrevistes, es pot entendre que l'ús real de les llengües a les escoles no va canviar tan ràpid ni fàcilment: a classe els mestres usaven el català parcialment i fora d'hores de classe els alumnes i els mestres continuaven usant-lo. Una raó que ho podria explicar és el fet que la llengua materna dels alumnes era el català perquè a casa el mantenien i parlaven en català a l'escola espontàniament. Una segona raó podria ser que el llenguatge oral, a diferència de l'escrit, no deixa empremtes d'haver-se produït; per tant, era possible esquivar el càstig del règim.

L'ús del català com a llengua d'instrucció va ser comú entre els entrevistats que eren alumnes o mestres a les noves escoles establertes pels moviments renovadors de l'educació a partir dels anys cinquanta. En les recerques anteriors no es podia dilucidar la situació de l'ús de les llengües en aquests centres. Sense cobrir aquest tipus d'escoles, no es pot tenir un panorama complet de l'ús de les dues llengües en l'educació sota el franquisme. Si incloem estudis sobre les noves escoles, el panorama s'enriqueix, apareix una complexitat més profunda i diversa que és necessari conèixer.

6. Conclusió

En aquest estudi s'ha investigat l'ús del català i del castellà en l'educació primària a Catalunya durant el franquisme, incloent les noves escoles que van sorgir dels moviments renovadors de l'educació, que tenien l'objectiu de defensar el català, entre altres propòsits. El règim va prohibir el català com a llengua d'instrucció i com a assignatura imposant el castellà com a única llengua, però això no significava que a totes les escoles s'eliminés el català al mateix temps ni amb el mateix rigor. En

alguns casos, s'obligava a parlar en castellà a l'escola encara fora de les hores de classe. En altres casos s'usava el català a classe i fora d'hores de classe. Resulta molt notable el cas de les noves escoles establertes pels moviments renovadors de l'educació, on s'usava el català com a llengua d'instrucció. Durant les visites dels inspectors s'ocultava tot ús del català, es tractava d'evitar que se sabés la veritat. Tot i això, avui dia és molt important conèixer com era la situació real de l'ús de les llengües a les escoles, l'oportunitat de conèixer-la podria desaparèixer si no rescatem la memòria de les persones que hi van viure. Com que el llenguatge oral no deixa empremses, només ens quedaria la història oficial, la qual ens donaria un panorama desequilibrat i incomplet.

El tema de l'estudi original per al qual es van recaptar aquestes entrevistes no era l'ús de les llengües, però va emergir-ne molta informació sobre aquest tema que considero que val la pena analitzar. Per tenir una imatge més sòlida sobre l'ús de les llengües a les escoles primàries a Catalunya durant el franquisme, és necessari incrementar el nombre d'entrevistes amb aquest tema, ja que en aquest estudi es van analitzar els testimonis de sols 21 persones. També seria útil entrevistar els fills d'immigrants (persones que van emigrar a Catalunya des d'altres regions d'Espanya) que van cursar l'educació primària a Catalunya durant el franquisme, que van ser mencionats per alguns entrevistats. Per últim, vaig realitzar totes les entrevistes de aquest estudi en castellà. Potser seria convenient realitzar les properes entrevistes en català per no reproduir la imposició del castellà que ells van sofrir i aconseguir una atmosfera més lliure, còmoda i propera als entrevistats.

Bibliografia

- BARBACIL, Judith. (Ed.) (2008). *Col·lecció La memòria del Futur, 7. Els nostres records d'escola*. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú.
- DE PUELLES BENITEZ, Manuel. (2010). *Educación e ideología en la España contemporánea*. Editorial Tecnos.
- EGIDO GÁLVEZ, Inmaculada. (1994). "La evolución de la enseñanza primaria en España: organización de la etapa y programa de estudio". *Tendencias Pedagógicas*, No.1, pp. 75-86.
- GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep; MARQUÈS I SUREDA, Salomó. (1998). "19 El libro escolar en catalán". ESCOLANO BENITO, Agustín (dir.). *Historia ilustrada del libro escolar en España. De la posguerra a la reforma educativa*. Madrid: Fundación Germán Sánchez Ruipérez, pp. 469-492.
- MARQUÈS, Salomó. (1986). "L'ensenyament a la Catalunya republicana". *Quaderns de Vilaniu*, No.10, pp. 47-60.
- MARQUÈS, Salomó. (1993). "Importancia de la investigación oral para el estudio de la historia de la escuela franquista". *Historia de la educación: Revista interuniversitaria*, No. 12, pp. 435-447.

MONÉS I PUJOL-BUSQUETS, Jordi. (1981). *L'escola a Catalunya sota el franquisme*. Barcelona: Edicions 62.

MONÉS I PUJOL-BUSQUETS, Jordi. (2012). “La renovació pedagògica a la postguerra en Catalunya (1950-1980)”. *Sarmiento*, No.16. pp. 57-71.